

دستوالعمل فنی – اجرایی مربوط به شناسایی، ارزیابی، انتخاب و معرفی نمونه های زیر بخش زراعت و باغبانی

مقدمه:

انتخاب و معرفی نمونه های بخش کشاورزی، به عنوان یک روش آموزشی و ترویجی، با هدف الگویابی و معرفی الگو های موفق و برتر، همه ساله در زیر بخش های مختلف کشاورزی انجام می شود. بدیهی است این فرآیند از ابتدای سال زراعی می بایست با شناسایی تولیدکنندگان شاخص آغاز و در طول فصل زراعی، فعالیتهای تولیدکننده رصد و پایش گردیده و اطلاعات مربوطه در قالب فرمهای ارزیابی ثبت و مستند گردد. برای تحقق این مهم، تعامل واحدهای مختلف ترویجی، اجرایی و تحقیقاتی و مشارکت بخش خصوصی ضرورت داشته و انتخاب و معرفی منطقی تر نمونه های کشاورزی را تسهیل می نماید. زیر بخش زراعت و باغبانی، به جهت داشتن محصولات محوری و اساسی و ارزش آوری (مورد تاکید در برنامه ششم و برنامه اقتصاد مقاومتی) از اهمیت و جایگاه بالایی برخوردار است. بر آن شدیم تا در راستای انتخاب بهتر و اصولی تر نمونه های این زیر بخش در سطوح مختلف شهرستانی، استانی و ملی، علاوه بر بازنگری کلیه فرمهای ارزیابی با مشارکت دفاتر تخصصی معاونت زراعت و معاونت باغبانی و موسسات تحقیقاتی ذیربط، مواردی را در قالب این دستورالعمل اجرایی، که در جهت رفع مشکلات و نارساییهای سنوات گذشته و تسریع در فرآیند شناسایی، انتخاب و معرفی نمونه های زراعی و باغی می باشد ارائه نماییم. سیاست گذاری، بازنگری فرمهای ارزیابی، نظارت و ارزیابی، انتخاب و معرفی نمونه های زراعت و باغبانی در سطح ملی بر عهده « کمیته فنی انتخاب و معرفی نمونه های زیربخش زراعت و باغبانی » با مسئولیت رئیس گروه ترویج زراعت و باغبانی دفتر ترویج کشاورزی و منابع طبیعی می باشد که اعضاء این کمیته عبارتند از: نمایندگان تام الاختیار، مطلع و مرتبط موضوعی معاونت های زراعت و باغبانی و حسب مورد سازمان حفظ نباتات، محققین مرتبط موضوعی از موسسات تحقیقاتی ملی و محصولی، نمایندگان مجمع ملی خبرگان کشاورزی و همکاران موضوعی ترویج، که طی جلسات مختلف کارشناسی نسبت به بررسی، امتیاز دهی و تعیین اولویت های اول تا سوم اقدام می گردد. انتخاب نمونه ملی در هر رشته محصول، بر اساس تکمیل اطلاعات، انجام بازدید های میدانی (در صورت نیاز و تشخیص کمیته) و بررسی های کاملتر صورت می گیرد. این دستورالعمل در سه بخش ارائه می گردد.

الف: شاخص های اصلی:

شاخص های فنی، مورد عمل در این فرآیند، به تفکیک هر محصول و موضوع در قالب فرم ارزیابی مربوطه مطرح شده که با پاسخگویی کامل به آنها، تولیدکننده نمونه ارزیابی می گردد. در این قسمت، اهم شاخص های اصلی که در این زیر بخش، برای کمیته فنی انتخاب از اهمیت بالایی برخوردار است آمده است که همکاران محترم مرتبط در استان و شهرستان، می بایست در تکمیل فرمهای ارزیابی و نحوه نظارت به آن توجه نمایند. اضافه می نماید فرمهای ارزیابی محصولات زراعی و باغی، با مشارکت دفاتر تخصصی معاونت های زراعت و باغبانی و موسسات تحقیقاتی

ذیربط، بر اساس آخرین سیاست های وزارت و توصیه های تحقیقاتی بازنگری و اصلاح گردیده که به پیوست این دستورالعمل می باشد و جایگزین فرمهای قبلی می شود و از سال ۱۳۹۵، کلیه فرمهای ارزیابی محصولی سنوات گذشته معتبر نبوده و در صورت ارسال، در کمیته فنی قابل بررسی و اقدام نخواهد بود.

- از جمله مهمترین شاخص های یک بهره بردار نمونه، مدیریت و مصرف بهینه آب در واحد سطح می باشد. در این خصوص ضروری است در تعامل با محققین مرتبط موضوعی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان، میزان آب مصرفی در هکتار کارشناسی و در فرم ارزیابی قید گردد.
- میزان محصول تولیدشده به ازاء هر مترمکعب آب مصرف شده (کارایی مصرف آب) با نظر تحقیقات کارشناسی و در فرمها ثبت گردد.
- نوع سیستم آبیاری تحت فشار و تعداد دفعات آبیاری تعیین و در فرم ارزیابی مطرح شود.
- با توجه به نقش اقلیم در انتخاب نمونه ها و وجود اقلیم های مختلف در کشور و حتی در یک استان، توصیه می گردد اطلاعات مربوط به منطقه مورد نظر که معرف وضعیت کشاورزی از نظر آب و هوا، میزان بارندگی، تبخیر و... است ارائه گردد.
- چنانچه واحد تولیدی عاری از هرگونه آفات و یا بیماری می باشد، مراتب در فرم ارزیابی قید گردد.
- میزان سطح زیر کشت و میزان عملکرد در هکتار، اگر چه جزء مهمترین عوامل تاثیر گذار در انتخاب و معرفی نمونه ها می باشد ولی تنها شاخص نبوده و این آیت ها دارای سقف امتیاز بوده و در کنار سایر عوامل در نظر گرفته می شوند. (به طور میانگین حدود ۲۰ درصد کل امتیازات مربوط به این دو شاخص می باشد)
- مشخصات کامل بهره بردار و مشخصات کامل واحد تولیدی در فرم ارزیابی و صورتجلسه کیل گیری ثبت گردد.
- به کلیه سوالات در فرمهای ارزیابی پاسخ لازم و کامل داده شود، از جمله این سوالات می توان به مواردی همچون: تاریخ کاشت، تاریخ برداشت، تاریخ اولین آبیاری، تاریخ آخرین آبیاری و... اشاره نمود.
- در کلیه فرمهای ارزیابی محصولات زراعی و باغی، نسبت به تکمیل ملاک های عمومی و اطلاعات منطقه از نظر طول و عرض جغرافیایی، متوسط بارندگی سالیانه، منابع آبی مورد استفاده و EC آب و خاک مربوط به سال زراعی مورد نظر اقدام گردد.
- انتخاب و معرفی نمونه ها در سطوح شهرستان و استان در محصولات غالب، اساسی و مزیت دار صورت گرفته و این موضوع تابع سیاست های ملی در سطح وزارت جهاد کشاورزی می باشد.
- شناسایی، انتخاب و معرفی نمونه ها در سطوح شهرستان و استان در محصولات غالب و مزیت دار منطقه، به صورت منطقه ای و استانی بلا مانع می باشد. لیکن در سطح ملی، انتخاب و معرفی در محصولات و موضوعاتی صورت میگیرد که فرم ارزیابی برای آنها تدوین و در قالب دستورالعمل و سیاست معاونت ترویج ابلاغ می گردد.

- در محصولات گواهی شده و سالم زراعی و باغی، نوع محصول به لحاظ خطر پذیری، جایگاه در سبد خانوار، جنبه اقتصادی و...، نوع تاییدیه های مربوطه (گواهی های ارگانیک، GAP، استاندارد تشویقی و...) و حتی نوع آزمایشگاه های آزمون کننده از جمله مهمترین شاخص های انتخاب می باشد.
- کلیه فرمهای ارزیابی پس از تایید واحدهای فنی و اجرایی در سطوح مختلف شهرستان و استان، می بایست به تایید واحد حراست رسیده و به مرجع بالاتر ارسال گردد. امضاء و مهر مدیریت حراست استان در کلیه فرمهای ارسالی به ستاد الزامی می باشد.

ب: نحوه ارزیابی و کیل گیری مزارع و باغات شاخص:

- کیل گیری و برداشت مزارع و باغات شاخص براساس دستورالعمل اجرایی مربوطه مطابق با نوع محصول صورت گیرد.
- تیم ارزیابی ناظر بر کیل گیری متشکل از نمایندگان مطلع و مرتبط از تحقیقات، زیر بخش اجرایی (مدیریت زراعت یا باغبانی)، ترویج، خبرگان کشاورزی، تشکلهای مرتبط موضوعی، نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی از استان و شهرستان می باشد که باید در محل حضور داشته و ضمن نظارت بر عملیات کیل گیری، صورتجلسه مربوطه را تکمیل و تایید نمایند.
- تنها حاضرین در عملیات کیل گیری صورتجلسه تکمیل شده را امضاء نمایند.
- صورتجلسه تکمیل شده می بایست به تایید مدیر هماهنگی ترویج استان برسد.
- در کیل گیری از مزارع از کادر اندازی خودداری شده و می بایست، بسته به وسعت مزرعه، طبق دستورالعمل، چندین قطعه از مزرعه از مکان های مختلف مزرعه انتخاب و با حرکات Z به صورت کامل بر داشت گردد. طبق جدول ذیل:

سطح زیر کشت مزرعه	درصد سطح برداشت شده برای کیل گیری
مزارع زیر ۵ هکتار	۱۰ درصد
مزارع بین ۵/۱ تا ۱۰ هکتار	۵ درصد
مزارع بین ۱۰/۱ تا ۲۰ هکتار	۳ درصد
مزارع بالای ۲۰ هکتار	یک درصد (حداقل ۳۰۰۰ مترمربع)

- در کیل گیری از باغات شاخص، در صورت یکدست بودن و یکنواخت بودن درختان، حداقل یک در صد درختان بصورت تصادفی انتخاب و به صورت کامل برداشت شود، در غیر یکدست بودن و یا یکنواخت نبودن باغ، می بایست در ختان انتخاب پر بار، متوسط و کم بار به یک نسبت انتخاب و به صورت کامل برداشت گردند.
- در فرمت کیل گیری، علاوه بر مشخصات بهره بردار، مشخصات واحد تولیدی اعم از سطح زیر کشت، نوع رقم، تراکم در واحد سطح، نوع سیستم آبیاری تحت فشار، وضعیت علفهای هرز (خصوصاً علفهای هرز هم خانواده)، آفات و بیماریها ذکر شود.

- میزان رطوبت محصول برداشتی در زمان کیل گیری و درصد افت و ضایعات در صورت جلسه قید گردد.
- نحوه کیل گیری و روش کار بصورت شفاف، مختصر و عملیاتی در فرم مربوطه توضیح داده شود.
- درخصوص مزارع و باغات شاخص در محصولات غالب منطقه که قابلیت رقابت در سطح ملی وجود دارد می بایست مراتب **حداقل ۱۰ روز قبل** از کیل گیری توسط دورنگار به کمیته فنی مربوطه در دفتر ترویج کشاورزی و منابع طبیعی اطلاع داده شود، تا با دفاتر تخصصی معاونت های زراعت و باغبانی و یا استان های همجوار هماهنگی لازم صورت گرفته و در صورت صلاحدید و تایید کمیته فنی، با توجه به امکانات موجود، نسبت به حضور نمایندگان ستادی اقدام گردد.
- شناسایی واحدهای تولیدی شاخص، با توجه به نوع کشت (بهاره یا پاییزه بودن) می بایست از ابتدای سال زراعی در تعامل با واحد های اجرایی صورت گیرد و از ابتدا این واحدها تحت نظارت قرار گیرند.
- در محصولات گلخانه ای، (اعم از سبزی و صیفی و گل و گیاهان زینتی) می بایست کیل گیری بر اساس دستورالعمل مربوطه و در زمان (چین های) مختلف انجام و میانگین آن مدنظر قرار گیرد.
- در محصولات باغی، می بایست در صد محصولات ممتاز، درجه یک، دو و سه توسط تیم نظارت بر کیل گیری تعیین و در فرمت ثبت گردد.
- در محصولات علوفه ای (یونجه و...) می بایست میزان عملکرد در هکتار هم به صورت تر و هم بصورت علوفه خشک محاسبه و اعلام گردد. بدیهی است میزان عملکرد در هکتار نیز میانگین برداشت چین های مختلف خواهد بود.
- در واحد های تولیدی بزرگ، سطح مورد عمل کیل گیری مشخص و در فرم صورت جلسه قید گردد.
- اعلام نوع بذر مصرفی، تراکم بوته در واحد سطح، درصد رطوبت محصول برداشت شده، میزان سطح برداشت شده در صورت جلسه کیل گیری محصولات زراعی الزامی است.
- اعلام نوع رقم، تراکم اصله در هکتار، درصد باروری و غیر باروری، تعداد اصله درخت برداشت شده، کیفیت محصول برداشت شده (درصد ممتاز، درجه ۱، ۲ و ۳) در صورت جلسه محصولات باغی الزامی است.
- جلب مشارکت بخش خصوصی (تشکلهای صنفی، تولیدی، نظام صنفی، تعاونی، خبرگان کشاورزی) در فرآیند شناسایی، ارزیابی، انتخاب و معرفی تولیدکنندگان نمونه مورد تاکید و انتظار است.

ج: مستندات و پیوست های مورد نیاز:

- آزمون خاک و آزمون آب می بایست مربوط به سال زراعی مورد نظر بوده، خوانا و ممهور به مهر آزمایشگاه معتبر و ضمیمه فرم ارزیابی شود.
- برای باغات شاخص، با توجه به مشکلات تغذیه ای در باغات کشور، انجام آزمون برگ ضروری بوده و می بایست ضمیمه فرم ارزیابی گردد.

- در محصول چغندر قند، ارسال مستندات مربوط به تاییدیه کارخانه قند با مشخص بودن سه آیت: (۱) میزان سطح قرارداد به هکتار ، (۲) میزان چغندر قند تحویلی به کارخانه به کیلو گرم در هکتار ، (۳) در صد عیار قند الزامی می باشد.
- در خصوص محصولات گواهی شده و سالم زراعی و باغی، ارائه کلیه مستندات ، اعم از نتایج انواع آزمون ها (خاک، آب، برگ و محصول) و گواهینامه ها و تاییدیه های سلامت محصول الزامی می باشد.
- در فرم مربوط به تولیدکننده نمونه نهال باغی، می بایست مجوز موسسه ثبت و گواهی بذر ونهال (معتبر و تمدید شده) و نمونه شناسه نهال ها ضمیمه گردد.
- فرم مربوط به تولیدکننده نمونه نهال باغی باید به تایید محقق ذیربط و مرتبط در استان (نماینده موسسه تحقیقات ثبت و گواهی بذر ونهال) در لیست تاییدکنندگان رسیده باشد.
- در محصول زیتون ، می بایست مستندات لازم برای نوع روغن زیتون استحصال شده (طبیعی، کاملاً طبیعی، ممتاز) توسط کارخانه روغن کشی ارائه گردد.
- در محصولاتی که نیاز به ارائه مستندات آزمایشگاهی می باشد نظیر: نتایج آزمون باقیمانده سموم، نیترات و فلزات سنگین در محصولات سبزی و صیفی و جالیزی، تست آفات توکسین در محصولات خشک (پسته و گردو) و... ، می بایست اصل برگه نتیجه ممهور به مهر آزمایشگاه معتبر ضمیمه گردد. بدیهی است تاریخ انجام آزمون مورد نظر می باشد.
- ارسال یک حلقه لوح فشرده از واحد تولیدی زراعی یا باغی (در کلیه رشته های زراعت و باغبانی) در مراحل مختلف، آماده سازی، کاشت، داشت و برداشت که معرف نحوه کشت، تراکم، نوع سیستم آبیاری، اصول تغذیه گیاهی، مدیریت آفات و بیماریهای گیاهی و علفهای هرز، اصول بهداشتی و... باشد الزامیست و قطعاً اعضاء کمیته فنی را در جهت انتخاب منطقی تر یاری خواهد نمود.
- تصویر گواهی دوره های آموزشی مرتبط در سه سال گذشته پیوست فرمها گردد.
- در کلیه سوالات مندرج در فرم ارزیابی که نیاز به ارائه مستندات می باشد، می بایست مستندات مربوطه با مشخص بودن تاریخ و تاییدکننده آن ضمیمه گردد.

دفتر ترویج کشاورزی و منابع طبیعی

کمیته فنی انتخاب و معرفی نمونه های زیر بخش زراعت و باغبانی

زمستان ۹۴